

„BYŤ TÝM INÝM“

FORMOVANIE PODÔB ŠTÁTU, VEREJNÝCH INŠTITÚCIÍ A POLITIKY PO ROKU 1989 (KONFERENCIA JE VENOVANÁ SOCIOLOGICKÉMU ODKAZU PIERRA BOURDIEUA)

6. 10. 2022

Konferencia sa bude konať v budove Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, Gondova ul., miestnosť č. 236, 2. poschodie. V prípade nepriaznivej epidemiologickej situácie bude prebiehať v hybridnej alebo len v on-line forme.

PROGRAM

9.30	OTVORENIE KONFERENCIE
	Norbert Kmet' (Ústav politických vied Slovenskej akadémie vied, v.v.i.) Juraj Marušiak (Ústav politických vied Slovenskej akadémie vied, v.v.i.) Miroslav Tížik (Sociologický ústav Slovenskej akadémie vied, v.v.i.) Tatiana Bužeková (Katedra etnológie, Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave)
9.45 – 11.15	TEORETICKÉ REFLEXIE SÚČASNÝCH SPOLOČENSKÝCH A POLITICKÝCH ZMIEN Moderátor/diskutér: Daniel Škobla (Ústav etnológie a sociálnej antropológie Slovenskej akadémie vied, v.v.i.)
	Jiří Šubrt (Katedra sociológie, Filozofická fakulta Univerzity Karlovej v Prahe) Bourdieu v kontextech soudobého sociologického myšlení
	Marek Skovajsa (Katedra sociológie, Filozofická fakulta Univerzity Karlovej v Prahe) Východiska k bourdieuovské sociologii postkomunistických společností
	Michal Uhrin (Katedra etnológie, Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave) Morálne emócie a postoje majoritného obyvateľstva k minoritným skupinám vo verejnom diskurze na Slovensku

11.15 – 12.15	ETNOGRAFIA PREMIEN SLOVENSKA Moderátorka/diskutérka: Danijela Jerotijević (Ústav sociálnej antropológie, Fakulta sociálnych a ekonomických vied Univerzity Komenského v Bratislave)
	Zuzana Sekeráková Búriková (Sociologický ústav Slovenskej akadémie vied, v.v.i.) Kresťanské obchody: symbolická ekonomika a katolícka identita na Orave
	Dominika Lešková (Katedra etnológie, Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave) Reprezentácie príslušníkov nemeckej menšiny z perspektívy lokálnej komunity na Dolnom Spiši
12.15 – 13.00	PRESTÁVKA NA OBED
13.00 – 15.00	POLITICKÍ AKTÉRI A EFEKTY POLITICKÝCH ROZHODOVANÍ Moderátor/diskutér: Andrej Findor (Ústav európskych štúdií a medzinárodných vzťahov, Fakulta sociálnych a ekonomických vied Univerzity Komenského v Bratislave)
	Tatiana Bužeková (Katedra etnológie, Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave) „Správna strana dejín“: morálne naratívy o etnických a náboženských skupinách vo vzdelávaní
	Juraj Marušiak (Ústav politických vied Slovenskej akadémie vied, v.v.i.) Obraz Rómov v agende politických strán v kontexte volieb do Národnej rady SR v roku 2020
	Daniel Gerbery (Katedra sociológie, Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave) Konštrukcia cieľových skupín vo verejnej politike: zdroje duality v podpore rodín
	Miroslav Tižik (Sociologický ústav Slovenskej akadémie vied, v.v.i.) Právo je ópium ľudstva. Budovanie štátnosti na Slovensku a v Česku ako revolučný a konzervujúci akt
15.00	ZÁVER KONFERENCIE Norbert Kmet' (Ústav politických vied Slovenskej akadémie vied, v.v.i.)



ABSTRAKTY K PRÍSPEVKOM

Bourdieu v kontextech soudobého sociologického myšlení

Jiří Šubrt (Katedra sociologie, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze)

Příspěvek se zaměří na širší kontexty, v nichž lze koncepci Pierra Bourdieu nahlížet a v nichž lze o ní uvažovat. K těmto kontextům patří v tomto referátu především strukturalismus, různé varianty teorie jednání, koncept aktéra a habitusu, stratifikační teorie a koncepce třídního vědomí. Obsah příspěvku bude založen na komparativním přístupu a kritickém posouzení některých aspektů Bourdieuovy koncepce.



Východiska k bourdieuovské sociológii postkomunistických spoločností

Marek Skovajsa (Katedra sociológie, Filozofická fakulta Univerzity Karlovej v Prahe)

Príspevek je motivovaný vedomím jedného vzájomného dluhu: výzkum spoločností strednej a východnej Európy pred rokom 1989 i po ňom bol len z malej časti ovplyvnený sociologickou teóriou Pierra Bourdieuho a podobne sám Bourdieu týmto spoločnostem venoval len okrajovú pozornosť. Pojmy bourdieuovskej teórie sa síce ukázali ako pomerne dobre využiteľné i treba vo výzku postkomunistických transformácií, ale tieto aplikácie sa často opierali práve len o jednotlivé pojmy, a naopak sa nepokúšali pri zkušaní svojho objektu uplatniť celý teoretický rámec vypracovaný v Bourdieuho diele. Mým cieľom je načrtnúť východiska bourdieuovskej sociológie postkomunistického vývoje s prihľadnutím k súčasnej podobe diskusií o kľúčových súčasťoch Bourdieuho teórie. Prvky tohoto prístupu jsou: spoločnosť chápaná ako súbor sociálnych polí spojených se symbolickými hierarchiami, konštruktivisticky a performatívne pojímané sociálne skupiny, výkladová stratégia založená na neustálej neutralizácii dualizmov (objektívni – subjektívni, štruktúry – dispozície, utilitarizmus – symbolický systém, kapitál – klasifikácia aj.), čiastkové pojmové konštrukcie a sebereflexivita pozorovateľa. Spoločnosti se socialistickou minulosťou jsou akožto dejiskom vyhraněného stretu sociálnych a kultúrnych síl veľmi vhodný predmet pre analýzu vychádzajúcu z Bourdieuho teórie.



Morálne emócie a postoje majoritného obyvateľstva k minoritným skupinám vo verejnom diskurze na Slovensku

Michal Uhrin (Katedra etnológie, Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave)

Príspevok je venovaný morálnemu uvažovaniu v kontexte vzťahu medzi majoritným obyvateľstvom a rôznymi minoritnými skupinami na Slovensku. Vo verejnom diskurze postoje majority často vykazujú emocionálne reakcie, ktoré na jednej strane môžu súvisieť s odsudzovaním „iných“ (strach, odpor, pohrdanie, hnev) a na druhej strane s pocitmi voči trpiacim (empatia či súcit) či s pozitívnym hodnotením (obdiv a vďaka). Tieto emócie sa v antropologickom bádani priradujú ku kategórii morálnych emócií, keďže za určitých podmienok súvisia s morálnym uvažovaním. Definujú sa ako emócie späté so záujmami alebo blahobytom spoločnosti ako celku, respektíve iných ľudí. V rámci evolučného prístupu k skúmaniu morálky sa pokladajú za súčasť reakcií na porušovanie alebo dodržovanie morálnych noriem, pričom ich interpretácia berie do úvahy konkrétne kultúrne prostredie a sociálne vzťahy. Jednou zo základných téz teórie morálnych emócií je, že emocionálne reakcie sú produktom kultúrneho učenia sa, ktoré prebieha do veľkej miery na nevedomej úrovni a je určené konkrétnymi socio-politickými podmienkami. Vo svojom príspevku sa pokúsim dať túto ideu do súvislosti s pojmom habitus, ako ho definuje Pierre Bourdieu. Hoci Bourdieu nevenoval veľkú pozornosť emóciám, jeho koncepcia výrazne ovplyvnila sociologické bádanie morálneho uvažovania. Hlavná idea môjho príspevku je, že teória morálnych emócií je užitočná pre aplikovanie pojmu habitus v kontexte kategorizácie jednotlivých sociálnych skupín, ktorá ovplyvňuje ich postavenie vo verejnom živote.



Kresťanské obchody: symbolická ekonomika a katolícka identita na Orave

Zuzana Sekeráková Búriková (Sociologický ústav Slovenskej akadémie vied, v.v.i.)

Príspevok vychádza z etnografického výskumu fungovania predaja a nakupovania v malých obchodných prevádzkach v slovenskej rímskokatolíckej obci na severe Slovenska v období postsocialistickej transformácie (výskum prebiehal v rokoch 2002 - 2003). Tvrdím v ňom, že dedinské obchody boli priestorom symbolickej ekonomiky, ktorá bola v tomto období súčasťou formálneho predaja a nakupovania. Táto symbolická ekonomika sa stala symbolickým priestorom na konštruovanie katolíckej identity aktérov. Ukážem, že toto konštruovanie identity existovalo vo vzťahu k histórii, konkrétne k obrazu inakosti židovských obchodov.



Reprezentácie príslušníkov nemeckej menšiny z perspektívy lokálnej komunity na Dolnom Spiši

Dominika Lešková (Katedra etnológie, Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave)

Príspevok je zameraný na interetnické vzťahy v rurálnom prostredí na Dolnom Spiši. Autorka v ňom predstaví predbežné výsledky doteraz analyzovaného empirického materiálu, ktoré naznačujú, že reprezentácie etnických skupín v danej lokalite sú špecifické a vyplývajú z konkrétnej historickej situácie. Aj napriek tomu, že počet ľudí, ktorí sa vo výskumnej lokalite hlásia k nemeckej národnosti nie je veľký, téma tejto menšiny, vrátane historických naratívov, je významne zastúpená. Patrí k nim aj naratív o histórii a osudoch karpatských Nemcov v povojnovom období, ktoré sa respondentov alebo ich príbuzných bezprostredne týkali. Tematizované sú dejinné udalosti ako evakuácia a vysídlenie nemeckého obyvateľstva, reštrikcie voči nemu po druhej svetovej vojne a v období socializmu, príchod nových obyvateľov do lokality atď. V tejto súvislosti autorka poukáže, ako sú reprezentovaní príslušníci nemeckej menšiny z perspektívy lokálnej komunity.



„Správna strana dejín“: morálne naratívy o etnických a náboženských skupinách vo vzdelávaní

Tatiana Bužeková (Katedra etnológie, Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave)

Príspevok vychádza z ideí Pierra Bourdieua, že vzdelávanie je arbitrárnym kultúrnym systémom, ktorý je založený na moci. V širšom zmysle reprodukcia kultúry prostredníctvom vzdelávania zohráva kľúčovú úlohu pri reprodukcii celého sociálneho systému. Hoci Bourdieu nevenoval veľkú pozornosť morálnemu uvažovaniu, jeho téza je podstatná v kontexte morálnych úsudkov o sociálnych skupinách. V príspevku budem prezentovať výsledky obsahovej analýzy učebníc dejepisu na základných školách. Analýza je zameraná na formy morálnych hodnotení etnických a náboženských skupín, pričom základnou jednotkou analýzy je naratív. Voľba tejto jednotky vychádza z evolučného prístupu k skúmaniu kultúrneho učenia sa, podľa ktorého sociálne poznanie a sociálne myslenie sa vyznačujú naratívnosťou: nielenže ľudia reprezentujú udalosti v podobe príbehov, ale naratív je konštitutívnym prvkom ľudskej komunikácie. Hlavnou myšlienkou môjho príspevku je, že prostredníctvom učebníc predmetov súvisiacich so sociálnymi vzťahmi a sociálnou organizáciou vzdelávací systém reprodukuje morálne hodnoty a morálne úsudky, vrátane úsudkov o etnických a náboženských skupinách.

Obraz Rómov v agende politických strán v kontexte volieb do Národnej rady SR v roku 2020

Juraj Marušiak (Ústav politických vied Slovenskej akadémie vied, v.v.i.)

Témou príspevku je úloha rómskej otázky v agende politických strán na Slovensku s primárnym zameraním na voľby do Národnej rady Slovenskej republiky v roku 2020. Uvedenú otázku budeme skúmať z viacerých aspektov. Prvým je politická participácia samotných Rómov, buď prostredníctvom vlastných politických strán, alebo prostredníctvom kandidátov na politických stranách, reprezentujúcich väčšinu, ktorí sa explicitne prihlásili k rómskemu pôvodu. Druhým je rovina politických programov a napokon tretím aspektom je rétorika, s akou sa príslušné politické strany vyjadrovali o Rómoch v priebehu volebnej kampane alebo s nadväznosťou na ňu. Práve diskurz predstaviteľov väčšinového obyvateľstva o Rómoch definuje, do akej miery je táto skupina obyvateľstva vnímaná ako rovnoprávna zložka spoločnosti alebo sa nachádza v pozícii „vnútorného iného“ a teda napriek formálne deklarovanej rovnosti pred zákonom zostáva predmetom rôznych foriem najčastejšie verbálnej diskriminácie. Príspevok teda bude vychádzať primárne zo zdrojov, produkovaných samotnými politickými stranami, či už pôjde o ich programové dokumenty alebo mediálne vyjadrenia popredných straníckych predstaviteľov. Príspevok sa bude primárne zameriavať nielen na strany, označované ako radikálne, resp. antisystémové alebo extrémistické, ale aj na zoskupenia tzv. hlavného prúdu v snahe identifikovať, či a do akej miery existuje súvzťažnosť medzi agendou týchto dvoch hlavných skupín strán a do akej miery sa teda navzájom podmieňujú. Hlavným zistením je, že protirómska rétorika zostáva v rozličnej intenzite súčasťou mobilizačnej agendy politických strán, vrátane strán tzv. hlavného prúdu, čo vytvára predpoklady pre úspech radikálnych zoskupení pri tematizácii rómskej otázky.



Konštrukcia cieľových skupín vo verejnej politike: zdroje duality v podpore rodín

Daniel Gerbery (Katedra sociológie, Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave)

Príspevok sa zaoberá spôsobmi vytvárania inštitucionalizovaných a symbolických hraníc vo verejnej politike. S využitím konceptuálneho aparátu P. Bourdieho je pozornosť venovaná tomu, ako sa v sociálnej a rodinnej politike konštruje a využíva obraz platenej práce a s ním spojené platenie daní na kategorizáciu cieľových skupín. Na základe analýzy súčasných trendov i širšieho historického záberu sa snaží popísať a vysvetliť rozdiely v podpore rodín pracujúcich a nepracujúcich rodičov. Zároveň skúma aj konzekvencie uplatňovania obrazu „daňového poplatníka“ vo rodinnej a sociálnej politike.

Právo je ópium ľudstva. Budovanie štátnosti na Slovensku a v Česku ako revolučný a konzervujúci akt

Miroslav Tížik (Sociologický ústav Slovenskej akadémie vied, v.v.i.)

Historicky bývajú zrody štátov spájané s revolučným dejinným stavom zániku starého a zrodu nového systému. V prípade Slovenska a Česka je však situácia zložitejšia, keďže oba samostatné štáty vznikli len tri roky po revolučnej zmene politického systému v Československu a viac ako o zrode nových štátností sa hovorí o rozpade pôvodného štátneho útvaru. Dôraz na stav rozpadu zároveň vytláča do úzadia aktérstvo rôznych kolektívnych síl, ktoré spoluvytvárali konkrétnu podobu nových štátov. V prípade pôvodného Československa sa ako dôležitý aktér formujúci podobu vznikajúcich štátov ukázala katolícka cirkev, hoci v každej spoločnosti s inými možnosťami a aj iným výsledným postavením v rámci spoločnosti. Práve zmena právneho postavenia najväčšej cirkvi v oboch spoločnostiach sa ukazuje ako jedna z ilustrácií sily zákonov pri zachovávaní kontinuity ale aj pri budovaní nových princípov moderného byrokratického štátu.



Organizátori

Ústav politických vied SAV, v.v.i.
Sociologický ústav SAV, v.v.i.
Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
Slovenské združenie pre politické vedy pri SAV

Programový a organizačný výbor

Juraj Marušiak (ÚPV SAV)
Miroslav Tížik (SÚ SAV)
Norbert Kmeť (ÚPV SAV)
Tatiana Bužeková (FiF UK v Bratislave)



